Кvрастырушыдан

Шэмшіге айт, Тагы бір тандандырсын.

Жандандырсын жvректі, жандандырсын!

Мэнгілік махаббатым айта жvрер,

Мэнгілік өлмейтvгын эн калдырсын.

Мvкагали

Казак вальсінін кvдіреті, белгілі композитор, Мемлекеттік Әнvраннын музыкасын жазган Шәмші Калдаяковтын туганына 80 жыл толуына орай Онтvстік Казакстан облыстык козі кормейтін және әлсіз коретін азаматтарга арналган арнайы кітап-ханасы ***«Казак энінін патшасы»*** атты библиография-лык корсеткіш дайындады.

Корсеткіш казак және орыс тілдерінде кvрастырыл-ган.

Библиографиялык корсеткiш кvрылымы:

 Шәмшi Калдаяковтын омiрi;

 Υлы сазгер Шәмшi Калдаяков туралы ел зиялыларынын ыстык ыкыластары мен лебiздерi;

 Шәмшi агага арналган олендер;

 Ш. Калдаяков туралы әдебиеттер жәнe мерзiмдiк басылымдардан алынган макалалар тiзiмi;

 Пайдаланылган кvжаттар.

Корсеткiш кiтапхана мамандарына, филиал кiтап-ханашыларына, мvгалiмдерге, студенттерге, окушылар-га жәнe онер свйер кауымга арналган.

Шәмшi Калдаяков

(1930-1992ж.ж.)

Шәмші 1930 жылы тамыз айынын 15 жvлдызында казіргі Отырар ауданы «Сарыкол» елді мекенінін, дариядан «Сарыкол» коліне кvяр сагасында омірге келген.

Әкесі Калдаяк Кіші жvздін Жагалбайлы vрпак-тарынан еді. Шешесі Сакыпжамал созактык торелер (Шәді торе) vрпактары еді.

Шыгармашылыкпен 20 жасынан бастап айналыскан Шәмші Калдаяков 1956-62 жылдары Алматы консер-ваториясында окыды. 40 жылда композитор 300-ге жуык музыка жазган екен. Озінін кайталанбас колтанбасымен казак халкынын ән онерін бір белеске котерді. Батыс вальсін казак табигатымен vйлестіріп, vлттык тол онер катарына косты.

Шәмшіні – Шәмші еткен халкы, казак жvрты. Казак әнінін кадірін білетін, казак онерінін, созінін, поэзия-сынын кадірін білетін карапайым халык Шәмшіні ту

кылып vстады. Сол кvш берді Шәмшіге, сосын Шәмші-ні онерін колдайтын, онын онерімен айналыскан онер-

паздардын да ен бір сvйетіні осы елдін колдауы болды.

Тvла бойы онерге тvнган vлы композитор XX гасыр-дын киындыгын аз корген жок. Асау арманын камшылап, барлык пендешілікті женіп, бvгінгі XXI га-сырга казак музыкасынын классигі болып енді. Арамыздан кеткеніне коп жыл болса да, онын әндері уакыт озган сайын жангырып, жасара береді.

Шәмші әндері казактын vлттык онерінен бастау алгандыктан сахнада айтылып жvр және казак халкы тірі тvрганда айтыла бермек. Оган дәлел – vлы сазгерге казак халкынын сенбес ыкыласы. Оган дәлел – 1991 жылдын озінде, сазгердін козі тірісінде тvсірілген «Жылдарым менін, жырларым менін» деректі фильмі және 2002 жылы жарык корген «Шәмші гvмыр» атты естеліктер мен макалалар жинагы. Оган дәлел – 1992 жылдан бері Шәмші Калдаяков атындагы халыкаралык ән байкауынын дәстvрге айналуы. Бәрін бірдей тізіп шыгу мvмкін емес, әрине.

Шәмші әнінін бойды билер кvдіреті неде? Соз жок, ен бірінші, әуен мен мәтінінін озара киюласып, кабысып тvруында. Бірден бойды кернеп, Абай айткандай ,,конілге тvрлі ой салар,, онын сазды әуеніне жетер не бар?! Әндерінін мәтіндері карапайым. Казіргі кейбір әндердін мәтініндей әсем создердін жиынтыгы емес, бірак жvрек сезімін калай жеткізеді десенізші!

Шәмшінін әндері мәнгілік шыркала берсін! ***,, Менін Казакстанымга,,*** рухымыз котеріліп, ***,, Кайыкта,,***
демалып, ,,
Бакыт кvшагында,,
коніліміз конши берсін! Казактын кыздары
,, Бәрінен де сен сvлу,,
ата-нып,
,,Ак бантиктен,,
ажырамай,
,, Арыс жагасында,,
гvл теріп жvре берсе екен дейміз.

Шэмшi отбасымен. Жары Жэмила, vлдары: Эбiлкасым мен Мvхтар.

Үлы сазгер Шәмші Калдаяков туралы ел зиялыларынын ыстык ыкыластары мен лебіздері

«Аэропортка жиналган елде есеп жок. Кvшактары гvлге толган сан мындаган vнділер толкындай тербеліп, казак әнін калыктата салганда олар тvгел казак боп кет-кендей корінді.

Мен vшін бvдан аскан сый, бvдан аскан куаныш жок еді. Дәл осындай рухани ләззатты бvрын-сонды сезінген емеспін.

Казак әні Yндістан аспанында шыркалган тvста vш рет: «Тәубе! Тәубе! Тәубе!» дедім.

Алматыга келгеннен кейін мен Шәмшіні іздестіре бастадым. Ол оз алдына бір әнгіме ».

Дінмvхамед Конаев

□□□□

Казак онерін білгісі келетіндер Кастеевтін сурет-терін, Калдаяковтын әндерін зерттеулері керек.

Габит Мvсірепов

□□□□

Тегі, Шәмшінін тvла бойы, бvкіл болмысы әнге тvнып тvргандай болып корінетін. Онын әндері вальс тvрінде жазылганымен, vлттык нәрін сактап, халык

әуендерімен vндесіп жаткандыктан тындаушыны бірден баурап алып кете беретін.

□□□□

Шәмші Калдаяков аскан дарын иесі еді. Онын бауырмалдыгы, шектен тыс карапайымдылыгы, биязы-лыгы, барга канагат ететін токмейілділігі оны озгелер-ден биік етіп корсететін.

Өзбекәлі Жәнібеков

□□□□

Бvкіл исі казак жvртына Шәмші Калдаяков деген атпен мәшһvр болып, халкына әннен әсем мvсін кvйган тамаша талант иесі. Онын дәстvрге айналган фестивалі-нін туган жеріне, Отырарга оралуы занды да тарихи жагдай.

Мvхтар Әлиев

□□□□

Менін омірімде екі Мvхтар болды. Бірі - әкемдей болган vлы жазушы Мvхтар Әуезовте, екіншісі –vлкен акын, айтулы тvлга, менін інім Мvхтар Шаханов.

Ал Шәмші Калдаяков - ән падишасы, ол бір казакка емес, бvкіл адамзатка ән салдырган аса талант иесі.

Шынгыс Айтматов

□□□□

Шәмшінін кеудесінен кvмбірлеп тvрган әнін әуеле-тіп шыркаган сайын жайлауда жvргендей жаркын әсер-ге болендім.

Роза Багланова

□□□□

Шәмші тау бvлагындай таза әуенімен ән – жырга сусаган халкынын мейірін кандырды.

Бибігvл Төлегенова

□□□□

Шәмші... казак эстрадасында жанаша тыныс, жылы леп әкелген тендесі жок талант...

Казакта Шәмші біреу- ак, ол кайта тумайды. Шәмшінін әндері XX гасырдагы казак эстрадасынын паспорты.

Сара Тыныштыгvлова

□□□□

Шәмші – исі казактын, кала берді, тvркі тvкымдас-тын рухани, туын кокке котерген тумысы текті тvлга! Ол олгенді сыйлаганга - әруак, онерді сыйлаганга – онеге, елді сыйлаганга – рух!

Исрайыл Сапарбаев

Кос дарын. Шэмші өз эндерінің орындаушысы, өнер майталманы Роза Баглановамен бірге.

Шәмші аганы еске алу

Әнің калды жvрегімде танба боп,

Сол танбамен оянайын танда коп.

Биіктерден естілсе асыл әнің,

Тындай калар жvрегім жанган от боп.

Әнің калды «Арыстың жагасында»,

«Ак бантигін» кыздардын санасында.

«Менің казакстаным» - әнvраным,

Шыркалады бейбіт ел, аспанында.

Шәмші ага, жvлдыз болып жанган ага,

Өн жаздын гашыктарды тамсандыра.

Озін мәнгі жасайсын халкынменен,

Ошпейтvгын омірлік әнін барда.

Ем кормеген жvрекке шипа болган,

Асыл әнін сыр мен жырга толган.

Жан дvниемді тебірентіп елжіретер,

Асыл мvран заман мен кайта туган.

Арман куып онер жолын іздегем,

Шабыттанам әндерімен кvнде мен.

Халык vлын –гасыр бізге сыйлаган,

Үрпакпыз vлгі алатын біз озіннен.

Шәмші ага, Отырардын ерке туган vланы,

Шарыктаган «Акмандайлын», «Аксvнкарын» жыр әні

Аспанында калыктар халкымыздын кыраны,

«Арайлым, Ак Келесім», «Жігіттердін» тvмары.

Әнін калды жvректе бvлкілдеген,

Ашпай кеттін коп сырды озінменен.

Камшынын сабындай боп кыска гvмыр,

Алып кетті озінді ерте бізден.

Ербек Бакиев.

Шәмші рухына

Кыз болып, кылымсып таныскам жок,

Жігіт боп стакан да кагыскам жок.

Сенімен жакын едім, біліс ем деп,

Атагын шыккан кезде жабыскам жок!

«Туганнан кам свт емдік, піскен емес,

Кvнəміз таудан vлкен, кішкене емес,

Тагы да сонша кvнə косса дагы,

Тəнірім кешем десе, ештене емес!»

Дегенсін «кvнə» аты баска кезде,

Бvгінде жvрек – тvтін, акша – козде!

Сен айткан vят бvл кvн жарнама боп,

Козінді vялтады баспасозде!

Кімге айтам жvректегі базынамды,

Омірдін кобі кетіп, азы калды.

Бірінін ел есінде калганы жок,

Жалдап пен маскvнемдер кажы барды!

Байлыктай ауа жетпей кайрандагы

Кай талант тірісінде жайрандады?!

Кvнәсіз әулием деп табынайын,

Онердін олмейтvгын Пайгамбары!

Ханбибі Есенкаракызы.

ШӘМІЛ-АУ!

ШӘМШІ КАЙДА? ШӘМШІ КАЙДА?

...Сол кvндер гой –жvректін

ансаганы,

Соган шолдеп, айызын тамсанады.

Окініш пе білмеймін, куаныш па,

Оз-озінен жvрегім ән салады.

Әнсіз омір ме, кансымай ма,

Озегінді ортеп дерт, жаншымай ма.

Махаббатка арнап бір ән шыгарсын,

Шәміл-ау!

Шәмші кайда?

Шәмші кайда?

Шәмшіге айт,

Тагы да бір тандандырсын,

Жандандырсын жvректі,

жандандырсын!

Мәнгі олмес Махаббатым айта жvрер!

Мәнгілік олмейтvгын ән калдырсын!

Мvкагали Макатаев.

Байтак елім, бай елім, Менін Казакстаным!

– деп мактанар еді Шәкен.

Ш. Калдаяков туралы ЖБШ әдебиеттер

85.319(5Каз)ОК Калдаяков, Ш.

К 25 Бакыт кvшагында [Мәтін]: әндері-

нін толык жинагы / Ш. Калдаяков.-

Алматы: Онер,2006.-96 бет.

85.31(5Каз)ОК Калдаяков, Ш.

К 25   Бакыт кvшагында [Мәтін] / Ш. Кал-

даяков.-Алматы: Онер, 2006. - 168 бет.

85.94(5Каз)Каз-ОК Калдаяков, Ш.

К 25   Менін Казакстаным [Мәтін]:

әндер жинагы / Ш. Калдаяков.-

Алматы: Онер,1981. - 171 бет.

85.319(5Каз)ОК Калдаяков, Ш.

К 25   О, гитара! Сыган серенадас

[Мәтін] : әндер жинагы / Ш. Кал-

даяков; кvраст. О. Спанов.-Алматы

ЖШС Әуен, 2000. – 64 бет.

85.31(5Каз)OK Мәнгілік олмейтvгын ән калдыр

М 36 ган [Мәтін]: Шәмші Калдаяков тура-

лы естеліктер.-Алматы: «Білім» баспа

сы, 2007.-296 бет.

85.3(5Каз)ОК Шәмшігvмыр [Мәтін] / Жинакты Ш 34
дайындаган А.Акылбек.-Алматы

Нvрлы әлем, 2002.-240б.

85.94(5Каз)ОК Шәмшінін әндері [Мәтін] : тандама-

Ш 34 лы әндер / Кvраст. К. Байділдавлы.-

Алматы: Кітап,2009.-56б.

85.94(5Каз) Шәмшінін әндері [Мәтін] / Кvраст.

Ш 34 Б.Хабдина.- Алматы : Онер, 1993.-64 бет.

85.314(5Каз) ОК Шәмші әндері [Мәтін]: әндер жинагы

Ш 34 Т. Байтасов.- Шымкент: Алтын алка,

2007.-96 бет.

85.9(5Каз)ОК Шәмші:Шәмші Калдаяковтын әндері

Ш 34 және акындыгы туралы кітап [Мәтін]

/ Kvраст.К.Әмір-Бек.- Алматы: Нак-нак,

2002.-280 бет.

Ш. Калдаяков туралы vнгендірілген әдебиеттер

85.319(5Каз)   Калдаяков, Ш.

К 25   Композитор Шәмші Калдаяковтын

әндері [Мәтін] / Ш. Калдаяков.-Алма-

ты, 2003.-1мфк.

85.314(5Каз)ОК Калдаяков, Ш.

К 25   Шәмшінін әндері [Мәтін] / Ш. Кал-

даяков.-1мфк.

Мерзімдік басылымдарда

жарияланган Ш. Калдаяков туралы макалалар тізімі

Әлкожа, Р.

Шәмшіге сыр [Мәтін] / Р. Әлкожа // Ак жол Казак-стан.-2004.-№32.-Б.12.

Бәкір, К.

Шәмшінін сазгер шәкірті [Мәтін] / К. Бәкір //Замана .-2004.-31 мамыр.-Б. 7.

Дәуіт, О.

Онтvстікте шык тvскенде Шәмші байкауы баста-лады [Мәтін] / О.Дәуіт // Тvркістан.-2004.-14 казан.-Б.8.

Мәнгілікпен астаскан ән-гvмыр [Мәтін] // Жас алаш.-2004.-14 тамыз.-Б.3.

Молдабек, Ш.

Шәмші байкауы жана есімдерді аныктады [Мәтін]

/ Ш. Молдабек // Казакстан заман.-2004.-№42.-Б.14.

Ордабеков, С.

Феномен [Мәтін]/С.Ордабеков//Егемен Казакстан .-2004.-12 караша.-Б.8.

Рvстемов, М.

Ел еркесі – Шәмші [Мәтін] / М.Рvстемов // Ортен.-2004.-№35,36,37,38,39.-Б.7.

Рvстемов, М.

Тектінін тvягы [Мәтін] / М.Рvстемов //Онтvстік Ка-закстан.-2004.-№51.-Б.4.

Баяндин, К.

Ән канатында [Мәтін] / К. Баяндин // Жvлдыз.-2005.-№5.-Б.74.

Кvсайынов, Ә.

Мені де іздейтіндер бар екен гой [Мәтін] / Ә. Кvсай- ынов // Ак жол Казакстан.-2005.-28 кантар.-Б.10.

Рvстемов, М.

Ел еркесі – Шәмші [Мәтін] / М.Рvстемов // Ортен.-2005.-№3.-Б.7.

Тvржан, С.

Оз агам [Мәтін] / С. Тvржан // Тvркістан.-2005.-

29 желтоксан.-Б.6.

Сазгер Шәмші Калдаяков туралы vзік сыр.

Айтбайvлы, О.

Абай – соз кvдіреті болса, Шәмші саз кvдіреті [Мәтін] / О. Айтбайvлы // Жас казак vні.-2006.-№37.-Б.3.

Ахметов, Т.

«Шәмші Калдаяков.Сонгы жеті ай» [Мәтін] / Т. Ах-

метов // Егемен Казакстан.-2006.-31 мамыр.-Б.13.

Әліп, Ә.

Касиет конган Калдаяковтар [Мәтін] / Ә. Әліп

// Шымкент келбеті.-2006.-22 кыркvйек.-Б.4.

Өн падишасынын әлемі [Мәтін] // Жас казак vні.-2006.-№37.-Б.5-7.

Бак кетсен, бакыл бол, Шәмші! [Мәтін] // Жалын.-2006.-№9.-Б.54-58.

Кыдырбек, Г.

Шәмші әндері – мәнгілік! [Мәтін] / Г. Кыдырбек

// Шымкент келбеті.-2006.-8 кыркvйек.-Б.8.

Майлыбаева, А.

Əн-гvмыр [Мəтін] / А. Майлыбаева //Онтvстік Казак-стан.-2006.- 24 тамыз.-Б.1,3.

Нvсіпжан, Н.

Шəмшінін əні [Мəтін] / Н.Нvсіпжан // Егемен Казак-стан.-2006.- 20 кыркvйек.-Б.4.

Тvржан, С.

Шəмшімен болган бір апта [Мəтін] / С.Тvржан

// Онтvстік Казакстан.-2006.- 26 тамыз.-Б.4.

Алтаева, Y.

Вальспен тербелген жасыл кала [Мəтін] / Y. Алтаева // Онтvстік Казакстан.-2007.-
№145.-Б.2.

Айдар Ниязовпен сvхбат

«Менін Казакстаным» Шәмші фестивалі.

Барболvлы, Ә.

Шәмшінін әсем әндері – ай [Мәтін] / Ә. Барболvлы

// Шымкент газеті.-2007.-1 акпан.-Б.12.

Белгібай, Ә.

«Сыган кызы» - мvнлы әні, «Дvнген кызы арма-ны»...(«Сыган серенадасы»...) [Мәтін] / Ә. Белгібай

// Онтvстік Казакстан.-2007.- 27 акпан.-Б.4.

Дәулетбайvлы, С.

Үлыктай білсек, канекей [Мәтін] / С.Дәулетбайvлы

// Донгеленген дvние.-2007.- №44.-Б.2.

Шәмші туралы.

Жанысбай, М.

Шәмшінін әндері кол бетінде шыркалды [Мәтін]

/ М. Жанысбай // Айгак.-2007.- №38.-Б.10.

Казак әнінін патшасы [Мәтін] // Үлагат.-2007.- №1.-Б.1.

Калдаяков – таусылмайтын казына... [Мәтін]

// Онтvстік Казакстан.-2007.- 22 кыркvйек.-Б.2-3.

Оміров, Е.

Казак рухынын шыны [Мәтін] / Е.Оміров // Айгак.-2007.- 24 кантар.-Б.14.

Рыскелдиева, С.

Сагынтады Шәмші аганын олкесі [Мәтін]: олен

/ С. Рыскелдиева // Айгак.-2007.- №32.-Б.10.

Сопбекова, Т.

«Колдегі» керемет кеш [Мәтін] / Т. Сопбекова

// Шымкент келбеті.-2007.- 28 кыркvйек.-Б.6.

Шырайлы Шымкентте Шәмшінің шығармалары шырқалды.

Тайжан, Б.

Бар қазақты әнімен тамсандырған Шәмші Калдаяков [Мәтін] / Б. Тайжан // Егемен Қазақстан.-2007.- 26 қыр-күйек.-Б.3.

Алтаева, Ү.

Шәмшінің аманаты [Мәтін] / Ү. Алтаева // Оңтүстік Қазақстан.-2008.- 14 тамыз.-Б.6.

Аханбайқызы, А.

Шәмшінің моторы [Мәтін] / А. Аханбайкызы // Ай-кын.-2008.- №17.-Б.25.

Әділханов, Н.

«Оралды әнvран боп Калдаяков» [Мәтін] / Н. Әділ-ханов // Онтvстік Казакстан.-2008.- 2 казан.-Б.3.

Шәмші фестивалі.

Әтенов, М.

Шәмшімен кездесулерім [Мәтін] / М. Әтенов // Ата-лар сөзі. - 2008.- №5.-Б.6.

Бодаубай, Б.

Бәрін Мәскеу шешетін заман еді [Мәтін] / Б. Бодау-

бай // Егемен Казакстан.-2008.- 30 шілде.-Б.8-9.

Жабатаев, К.

Вальстің королі [Мәтін] / К. Жабатаев // Болашак.-2008.- №29.-Б.7.

Жабатаев, К.

Вальстің королі [Мәтін] / К. Жабатаев // Болашак.-2008.- №30.-Б.7.

Жабатаев, К.

Вальстің королі [Мәтін] / К. Жабатаев // Болашак.-2008.- №31.-Б.7.

Жанкабыл, Е.

Шәмшінін әуелгі концерті немесе «Анама» әні калай туды? [Мәтін] / Е. Жанкабыл // Дала.-2008.- №3.-Б.30-31.

Елтайvлы, К.

Мерейтой Манкенттен басталып еді... [Мәтін]

/ К. Елтайvлы // Онтvстік Казакстан.-2008.- №32.-Б.6.

Калыбекова, Ә.

Дvние бvгін ән салып тvр гой Шәмші деп! [Мәтін]: олен / Ә. Калыбекова // Донгеленген дvние.-2008.- №31.-Б.1.

Майлыбаева, А.

Композитор Калдыбек Кvрманәлі: «Шәмші жобасын бизнес биігіне жеткізгім келеді» [Мәтін] / А. Майлы-баева // Онтvстік Казакстан.-2008.- 16 акпан.-Б.8-9.

Мырзаханvлы, Т.

Сол бір кездесу [Мәтін] / Т.Мырзаханvлы // Айгак.-2008.- №37.-Б.7.

Шәмші аганы еске алу.

Сәкенvлы, З.

Жаксымен аз гана кvн болсан жолдас [Мәтін]

/ З. Сәкенvлы // Айгак.-2008.- №33.-Б.9.

Шәмші туралы бір vзік сыр.

Сәкенvлы, З.

Шәмшімен откен кvндер [Мәтін] / З. Сәкенvлы

// Онтvстік Казакстан.-2008.- 11 казан.-Б.12.

Шапиян, М.

Шәмші Калдаяков [Мәтін] / М. Шапиян // Жvл-дыздар отбасы.-2008.- №23.-Б.21-25.

Жанәбіл, С.

Шәмші [Мәтін] / С. Жанәбіл // Онтvстік Казакстан.-2009.- № 121-122.-Б.8.

Ниязов, А.

Әнгvмыр [Мәтін] / А.Ниязов // Онтvстік Казакстан.-2009.- № 139.-Б.6.

Нvрлыбайкызы, Y.

Шәмші дvниеге келген кvн [Мәтін] / Y. Нvрлыбай- кызы // Айгак.-2009.- № 32.-Б.9.

Рvстемов, М.

Шәмшінін шыны[Мәтін] / М. Рvстемов // Онтvстік Казакстан.-2009.- № 31-32.-Б.6.

Тvргынов, Е.

Ол оте карапайым адам еді [Мәтін] / Е.Тvргынов

// Жалын.-2009.- № 8.-Б.79-80.